

5. Crowder G. Chantal Mouffe's Agonistic Democracy // University of Newcastle. – 2006. – P. 2-28.

6. Erman E. What is Wrong with Agonistic Pluralism?: Reflections on Conflict in Democratic Theory // Philosophy and Social Criticism. – 2009. – vol. 35, № 9. – P. 1039-1062.

Боковня Я.П.

*студент факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМА ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Гідність – значимий параметр буття особистості, людина не може визнати своє життя справжнім, якщо вона змушена існувати в умовах, які позбавляють її почуття власної гідності. Вивчення базисних підвалин людської гідності як одного з центральних понять філософії, є актуальним і значущим, оскільки допоможе вплинути на формування світогляду людини, допоможе знайти вихід з сучасної антропологічної кризи.

Об'єкт дослідження – феномен людської гідності в його цілісному історико-філософському і соціокультурному осмисленні як важливого виміру людського буття.

Предмет дослідження – історична трансформація проблеми людської гідності і різноманіття її сутнісних характеристик.

Одним із перших до категорії гідності звернувся Аристотель, який пов'язує суть поняття «гідність» з «діяльністю душі і розумними вчинками за участі судження» [1]. Гідність виступає як свідомий вибір, це вміння, пов'язане з підпорядкуванням пристрастей розуму, характеристика помірної, розсудливої, мужньої людини. Аристотель заперечує випадкове походження гідності, вважає її якістю, похідною від самої людини, а не просто природний дар, посланий лише деяким.

У релігійній концепції джерелом гідності людини є Бог, надособистісне трансцендентне начало, Абсолют. Причетність до Абсолюту визначає гідність людини. У християнській традиції людина розуміється як центральна цінність Божого світу. Цінність людини полягає в її причетності

до Абсолюту, в смиренні, в служінні Богу. Самоствердження і самодостатність автономного індивіда розглядалися як прояв гордині, першого з семи смертних гріхів і головного джерела зла в світі.

Трансформація проблеми людської гідності в епоху Відродження та Нового часу

В епоху Відродження в суспільній свідомості з'являються ознаки нового антропоцентричного ставлення до людської індивідуальності, відображенням чого стало утвердження гідності як самостійної цінності. Вже в XIII столітті Г. Гвінецеллі в роботі «Любов тісниться в серці благороднім» висловлює припущення про те, що благородство людини полягає не в її походженні, а в особистій гідності [2, с. 41]. Дж. Манетті в трактаті «Про гідність і перевагу людини» обґрунтовує переваги людини над іншими живими істотами, підтверджуючи гідність людської природи [3, с. 38]. Значний внесок у розробку проблеми гідності людини вніс Дж. Піко делла Мірандолла. У своєму трактаті «Промова про гідність людини» мислитель проголошує нове ціннісне уявлення про гідність людини.

Гуманісти XIV-XVI ст. Петрарка, Лоренцо Валла, Піко делла Мірандола, Браччоліні стверджують і обґрунтовують гідність кожної людини незалежно від її соціального статусу і станової приналежності. У новоєвропейській гуманістичній традиції становлення гідності людини пов'язується з процесом секуляризації культури, відпаданню людини від Бога, який спочатку «втомився творити» (Піко делла Мірандола, Спіноза), потім взагалі саме буття Творця стало заперечуватися, аж до ницшевського «Бог помер». Піко делла Мірандолла найбільш виразно формулює центральну для всієї антропології Відродження ідею суверенності людини як творця власної сутності: «О, вище і чудове щастя людини, якій дано володіти тим, чим побажає, і бути тим, чим хоче!» [4, с. 266].

У новоєвропейській гуманістичній філософії вперше здійснюється сама постановка проблеми людської гідності, як самостійного предмета дослідження. У творі «Левіафан, або матерія, форма і влада держави церковної та громадянської» Т. Гоббс, видатний англійський мислитель, міркує про публічну або суспільну цінність людини, яка визначається ціною, що дається їй державою і називається гідністю [5, с. 69].

Заслуговують на увагу роздуми Б. Паскаля – творця своєрідної «філософії серця». Оскільки мислитель впевнений, що «ми досягаємо істину не тільки розумом, а й серцем», гідність об'єднує ментальність і почуття, мудрість розуму і мудрість серця. Гідність виступає протилежністю

«себелюбства», що є джерелом усіх пороків. Але, антиномічність людини, її велич і нікчемність, «міжусобиця розуму і пристрастей» наводить мислителя до висновку, що «вся гідність і велич людини полягає в думці [6].

Просвітителі XVIII ст. зробили спробу руйнування релігійної картини світу і феодальних культурних цінностей. Значний внесок у розвиток ідеї людської гідності зробив французький просвітитель, філософ, один з ідеологів Великої Французької революції Ж.-Ж. Руссо, який пов'язував людську гідність із забезпеченням її природних прав і розглядав свободу як важливу і необхідну умову збереження та розвитку гідності особистості. Він зазначав, що «відмовитися від своєї свободи – означає відмовитися від усього: людської гідності, від прав людини, навіть від її обов'язків» [7; 8.].

Найважливіший внесок у розробку категорії гідності людини вніс І. Кант. В інтерпретації німецького філософа гідність є безвідносно цінність, існуюча як мета сама по собі, а не як засіб. У трактуванні І. Канта гідність є абсолютною внутрішньою цінністю, завдяки якій людина змушує всі інші розумні істоти поважати її, може порівнювати себе з кожним іншим представником людського роду і давати оцінку на основі рівності. У цьому полягає визнання гідності в іншій людині, тобто гідності, що не має «ні ціни, ні еквівалента» [8, с. 478.].

Про гідність людини у концепції «порядного суспільств»

Всесвітньовідомий автор теорії справедливості як чесності Дж. Ролз і визнає почуття власної гідності одним із найістотніших благ людини, варто зауважити, що вся його робота «Теорія справедливості» спрямована на пошуки шляхів побудови чесного, гідного людини суспільства.

Запропоновані Ролзом принципи справедливості варто вважати принципами, механізмами взаємозв'язку людської гідності та соціальної справедливості. В цьому руслі, руслі поваги до людини, повинні розвиватися важливі новітні способи обґрунтування необхідного для людей певного соціального мінімуму. Адже вимога соціального забезпечення (через інституції соціальної держави) може розглядатися як те, що справедливо належить кожній людині.

Проте вже відомий дослідник проблеми людської гідності Авішаї Маргаліт звернув увагу на те, що вимога поваги до людської гідності не виконується тоді, коли вона стає не частиною системи чесного розподілу соціальних благ, а наслідком милості держави чи державних службовців. Осмислення цих проблем і привело автора до створення вже класичної нині праці «Політика гідності: повага та зневага», де Маргаліт спирається на

розуміння людської гідності іншими філософами, зокрема, М. Бубером та Е. Левінасом, та створює концепцію «порядного суспільства». Таким він називає суспільство, чії інституції нікого не принижують [9, с. 11]. На думку А. Маргаліта, приниження – це не просто психологічна категорія, а реальне ставлення до людини як до об'єкта чи тварини, машини чи інвентарного номеру.

Сучасна німецька філософія: роздуми про людську гідність

Одним з найвідоміших представників сучасної німецької філософії франкфуртської школи, який звертається до проблеми людської гідності, є Ю. Габермас. Не лише звернення Ю. Габермаса до проблеми людської гідності. В його роздумах вільною та гідною поваги людиною можна вважати таку, яка не лише захищає загальні принципи, але й вміє відповідально застосовувати їх до конкретних обставин. Габермас постійно виходив з важливості відмови від власної необмеженої свободи та спотвореного, маніпулятивного спілкування. Це означає, що ідея визнання людської гідності пов'язується Ю. Габермасом з ідеєю ідеальної комунікації, в якій спілкування не спотворюється не лише зовнішнім, але й внутрішнім (цій самій комунікації притаманним) примусом, а конститується силою кращого аргументу.

Роздуми Ю. Габермаса розгортає та поглиблює (саме в площині проблеми людської гідності) і відомий німецький філософ, учень та послідовник Габермаса, А. Гонет. Його головну роботу «Боротьба за визнання» можна було б назвати «Боротьба за людську гідність» [10]. Аксель Гонет постійно звертає увагу на тісний зв'язок зневаги людини та її гідності та несправедливості. На його думку, люди вважають несправедливим той суспільний лад, за якого зневажені ті їх права, які здаються їм невід'ємними. Підсумком роздумів сучасних філософів про гідність людей у справедливому суспільстві може стати наступна теза: саме люди, яким властива гідність, можуть стати не лише об'єктами, але й суб'єктами справедливості, тобто громадянами. Завдяки подоланню політичного патерналізму та існуванню індивіда як суб'єкта політичної дії відбувається глибинне переакцентування визнання із завузького поля міжособистісного спілкування та індивідуального буття та формування нового, заснованого на людській гідності та чесності, розуміння соціальної справедливості.

Підсумовуючи сказане, можна сказати що проблеми становлення та функціонування в Україні відкритого, високо цивілізованого суспільства і побудова сучасно значущої шкали ціннісних соціальних регулятивів

безпосередньо пов'язані з визнанням та культивуванням такої цінності як людська гідність. І на свободу сучасної людини варто поглянути з точки зору гідності та справедливості, щоб з'ясувати її відмінність від сваволі. Трагічною ми мусимо визнати не відсутність необмеженої свободи, а тлумачення її як сваволі, як свободи, яка не зважає на іншого і не соромиться цього.

Література

1. Арістотель. Нікомахова етика. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.aelib.org.ua/texts/aristoteles_nicomachean_ethics_ua.htm
2. Гулиев В. Е., Рудинский Ф. М. Демократия и достоинство личности. – М., 1983.
3. Итальянский гуманизм эпохи Возрождения. Сборник текстов. – Саратов, 1988.
4. Пико делла Мирандола, Дж. Речь о достоинстве человека / Дж. Пико делла Мирандола // Антология мировой философии: Возрождение. – Минск : Харвест., 2001. – С. 266-274.
5. Гоббс Т. Левиафан. Сочинения: в 2 т. – М., 1991. – Т. 2.
6. Стрельцова Г.Я. Блез Паскаль. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://pawet.net/library/v_other/02_pascal8C.html
7. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты: перев. с франц. – М., 1998.
8. Кант И. Основоположения метафизики нравов Сочинения: в 8 т. – М., 1994. – Т. 4.
9. Margalit A. Politik der Würde: über Achtung und Verachtung. – Berlin, 1997.
10. Honneth A. Kampf um Anerkennung. Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte. – Frankfurt am Main, 1994.